

L'AJUNTAMENT DE VIC DURANT LA GUERRA CIVIL (1936-1939)

JOSEP CASANOVAS I PRAT
Universitat de Vic

Vic town hall during the Civil War (1936-1939)

Amb l'avinentsa que l'any 2006 coincideix amb el setantè aniversari de l'inici de la Guerra Civil espanyola, aquest article analitza l'Ajuntament de Vic en el període bèl·lic a partir de les actes municipals. Tenint en compte les limitacions de la documentació oficial, l'article tracta sobre el context polític de la ciutat i la seva evolució, l'actuació municipal i, finalment, les conseqüències personals que va tenir per als tres alcaldes que va tenir Vic en aquells anys.

Paraules clau: Guerra Civil (1936-1939), Ajuntament de Vic, govern municipal.

As 2006 coincides with the 70th anniversary of the beginning of the Spanish Civil War, this article analyses the Town Hall of Vic in the war period based on the Municipal Minutes. Taking into account the limitations of the official documentation, the article is about the political context of the city and its development, municipal action and, finally the personal consequences for the three Mayors which Vic had during those years.

Keywords: Civil War (1936-1939), Vic Town Hall, municipal government.

La Guerra Civil encara avui

Tot i el pas dels anys, la Guerra Civil espanyola continua aixecant encara un gran interès entre la població. Qualsevol tema relacionat amb aquesta acapara una atracció comparable només amb el franquisme, el qual no deixa de ser una conseqüència directa i més recent de la mateixa Guerra Civil. Sens dubte, la transcendència que va tenir aquell conflicte va ser molt gran, no tan sols perquè va provocar una involució històrica amb la supressió d'un règim democràtic per una dictadura, sinó també perquè a nivell més personal va marcar profundament la vida de moltes famílies. La commemoració l'any 2006 del setantè aniversari de l'inici de la Guerra Civil ens convida a recordar-la una vegada més, en una de les darreres oportunitats de tractar aquesta qüestió amb una àmplia incidència social, que transcendeix els cercles estrictament acadèmics de la història. D'aquí a pocs anys, quan ja no quedi la darrera generació que va viure el conflicte bèl·lic, el més probable és que la Guerra Civil es converteixi cada vegada més en un tema d'estudi i recerca exclusiu pels historiadors, que desperti cada vegada menys interès entre la població. Si és així, no serà només perquè hauran desaparegut els testimonis directes dels fets, sinó també perquè haurem superat de forma col·lectiva la

Guerra Civil i tot el que va representar. De moment, mentre no arribem a aquest punt, el millor camí a seguir per passar definitivament pàgina en la història és el de rememorar la Guerra Civil tractant aspectes que han estat oblidats o poc aprofundits, com és el cas de l'actuació municipal durant aquell període.

Un dels temes de la nostra història contemporània sobre els quals més s'ha escrit, potser del que més, és la Guerra Civil. En el cas concret de Vic comptem ja amb una bibliografia impresa considerable. A banda d'alguns articles en revistes, hi ha quatre llibres monogràfics sobre la Guerra Civil, a més de molts altres que la tracten parcialment. Cada un dels quatre llibres específics publicats sobre el tema presenta un registre bastant diferent als altres, encara que en conjunt predomini el gènere de les memòries autobiogràfiques. D'acord amb l'ordre que marca l'any de publicació, ens trobem en primer lloc amb el dietari d'Antoni Bassas, amb les anotacions personals de l'autor escrites al mateix temps en què es produïen els esdeveniments. Continuem amb l'estudi històric de caràcter universitari que vaig escriure jo mateix ja fa anys com a tesi de llicenciatura. Seguim amb l'autobiografia d'un aleshores jove soldat, Miquel Adillon, que a més d'explicar-nos les vicissituds pròpies de militars en temps de guerra també parla de Vic, la seva ciutat natal, en força ocasions. Fins a arribar a un entretingut llibre de memòries de Candi Espona sobre la seva infantesa, que se centra fonamentalment en aquest període bèl·lic.¹ En algun cas més que en d'altres, totes aquestes obres fan referència a l'actuació municipal, però no és l'únic aspecte en què es fixen. Aquest article, en canvi, analitza exclusivament l'Ajuntament de Vic, la seva actuació i les persones que el van dirigir.

Les corporacions municipals durant la Guerra Civil no han estat estudiades amb gaire profunditat, només s'han tractat una mica a nivell local de forma particular, però gairebé gens en conjunt. En preguntar-nos quina va ser l'actuació municipal durant aquells anys, hem de tenir en compte moltes coses, com la composició del consistori, els debats i els acords presos. No ens podem quedar però només amb les mesures concretes que van emprendre els ajuntaments; si volem anar una mica més enllà, i no ens conformem només a conèixer el que va passar, sinó que també en volem saber el perquè, cal tenir en compte les circumstàncies tan especials en què es van trobar els ajuntaments catalans, com eren les de continuar actius enmig d'una guerra civil i una revolució. A més a més, per comprendre-ho encara més bé tot, també ens hi ajuda saber qui eren els homes que van estar al capdavant dels ajuntaments durant aquells anys.

Amb aquest article voldria donar una interpretació històrica sobre el paper de l'Ajuntament de Vic durant la Guerra Civil, per tal de poder entendre les mesures que es van emprendre durant aquell període. No es tracta de justificar-les,

1. Antoni BASSAS I CUNÍ. *La Guerra Civil a Vic. Dietari 1936-1939*. Vic: Eumo Editorial, 1991 (edició a cura de Josep Burgaya). Josep CASANOVAS I PRAT. *Quan les campanes van emmudir. Vic 1936-1939*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 1993. Miquel ADILLON I BAUCCELLS. *El último soldado del POUM*. Vic: Impremta Daví, 2001. Candi ESPONA I BAYÉS. *Entre el roig i el blau. Memòria de la guerra i altres coses: 1934-1942 (vivències d'un infant)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

sinó d'explicar el context polític i els seus protagonistes, amb l'objectiu de comprendre el complex equilibri entre les forces polítiques i les causes de les decisions acordades. Hi ha un gran desconeixement sobre l'actuació municipal d'aquells moments, i sovint es dóna per suposat que només hi va haver una desorganització total i l'aprofitament personal del càrrec per part de les autoritats. La falta d'informació facilita la permanència d'aquestes i altres acusacions sense gaire fonament, perquè exercir un càrrec públic en un ajuntament en aquelles circumstàncies va ser, en la majoria de casos, més un acte de responsabilitat personal, coherència ideològica, militància política o, perquè no dir-ho, va ser també per alguns la conseqüència d'una voluntat de servei públic. Unes qualitats que els franquistes no podien admetre dels seus enemics; per això, en un cas més de manipulació malintencionada de la història, els franquistes van insistir en acusar els ajuntaments que van restar en el bàndol governamental de tots els desordres esdevinguts en el seu municipi. Una anàlisi rigorosa ens permet adonar-nos que la història no va ser ben bé com l'explicaven els vencedors d'aquell conflicte, sinó que els consells municipals van intentar mantenir la legalitat i organitzar la rereguarda en la mesura de les seves possibilitats. Una altra cosa és que, desbordats com estaven, els ajuntaments no van poder resoldre la majoria dels greus problemes amb què es van trobar.

A partir d'una interpretació històrica, basada en la documentació i el coneixement dels fets, voldria intentar de superar algunes polèmiques partidistes, molt freqüents en relació a la Guerra Civil, que provoquen constants retrets entre els defensors d'un bàndol i els de l'altre. És cert que aquestes polèmiques han contribuït a mantenir viu el tema, però normalment no han ajudat gaire a aclarir els fets ni les seves causes.² És hora ja d'entrar plenament en una nova etapa, on la voluntat de saber el perquè de les coses predomini per sobre els atacs partidistes. Després d'acabar-se la guerra puc entendre que els diferents partits polítics s'acusessin mútuament d'haver estat la causa de la derrota republicana, però avui en dia ja no té gaire sentit insistir en aquesta línia de competició de retrets. L'anàlisi històrica, a la llum de les fonts primàries, per conèixer directament quines actuacions va emprendre la corporació municipal i per trobar pistes per entendre les causes que les van motivar és la manera de superar aquests partidismes que encara perduren.

L'anàlisi històrica de les actes municipals i les seves limitacions

Les actes municipals són una font d'informació molt important per conèixer l'actuació del consistori, però no són suficients per entendre-la completament. Fa

2. La darrera polèmica pública a Vic sobre el tema es va produir l'any 2004, quan es va proposar per enèsima vegada de donar el nom d'un carrer de la ciutat al republicà Marià Serra i Badell, primer alcalde democràtic de la Segona República a Vic, que també va exercir bona part del període de la Guerra Civil. Vegeu la polèmica en dos articles periodístics de dos regidors vigatans, el primer de CiU i el segon d'ERC: Enric CASTELLNOU. «Serra Badell (o com tot és més complicat)». *El 9 Nou* [Vic], 21 de maig de 2004; i Josep M. FONT «Serra Badell (tot és més senzill del que sembla)». *El 9 Nou* [Vic], 4 de juny de 2004.

ja força anys, quan vaig llegir per primera vegada les actes del Ple de l'Ajuntament de Vic del temps de la Guerra Civil, esperava copsar amb molta més precisió el que havia representat en conjunt aquell conflicte a Vic. Aleshores jo era un llicenciat recent en història que preparava la meua tesina per als estudis de doctorat, encara amb poca experiència en la recerca en arxius, que comptava trobar en aquells documents moltes respostes a les meves preguntes i val a dir que, només a partir de les actes, en vaig trobar més aviat poques. Jo pensava que a través de resseguir l'actuació de la principal institució pública de la ciutat aconseguiria tenir una visió global de la Guerra Civil a Vic, però em vaig adonar que les actes només en reflectien una part. Eren com una peça d'un trencaclosques, una peça important sens dubte, d'aquelles que t'ajuden a encaixar fàcilment altres peces, però que ella sola no forma tota la imatge completa del trencaclosques. Dit en altres paraules, primer vaig haver de descobrir les possibilitats de la documentació que analitzava.

Les actes del Ple ens donen una informació parcial, tant sobre la ciutat com del mateix consistori. Hi trobem algunes absències sobre fets importants que no van ser tractats en els plens municipals, com per exemple els assassinats de tipus polític i social que es van produir a l'inici de la guerra. En altres casos hi ha una mica d'informació, però de vegades aquesta és tan reduïda que no explica gaire cosa per si sola. Cal tenir en compte que moltes qüestions eren tractades en comissió i, com a conseqüència, no quedaven ben reflectides en els plens. De tant en tant, les actes del Ple apunten l'inici de debats sobre temes que resulten d'interès per al lector, però no n'expliquen gaire cosa més perquè consideren que cal tractar-los en comissió. De les diverses comissions que hi va haver pràcticament no n'hi ha actes, segurament perquè no en van fer. Com a excepció, a l'arxiu històric de l'Ajuntament de Vic només es conserven les de la comissió de Govern, que tracten uns aspectes majoritàriament burocràtics, de tràmit, com són per exemple l'aprovació de factures, llicències d'obres o permisos d'obertura de locals comercials.

Les actes del Ple tenen algunes limitacions, perquè no donen gaires detalls i ens és difícil només a partir d'aquestes conèixer el rerefons en molts aspectes en els quals intervenia l'Ajuntament de Vic. Per exemple, a través de les actes deduïm que hi havia cert interès per difondre l'actuació municipal, perquè sabem per altres vies que des del 18 de juliol havien deixat de publicar-se tots els periòdics de la ciutat. En el ple del 30 de juliol de 1936 van tractar sobre la incautació de la premsa vigatana i la possibilitat d'editar un butlletí municipal, van decidir que la comissió de Cultura estudiés el tema. Uns dies després, en el ple del 4 d'agost, donaven confiança a la comissió de Cultura perquè subvencionés la creació d'un diari. Poques setmanes més tard, el dia 26 d'agost, va aparèixer el primer número del periòdic local *L'Hora Nova*, impulsat per les organitzacions antifeixistes de la ciutat. Hem de suposar que rebia subvencions de l'Ajuntament de Vic, encara que a partir de les actes no sabem si al final va ser exactament així. Aquest periòdic, que sortia tres cops per setmana, va incloure habitualment en les seves pàgines notes municipals, així com també la transcripció de les actes del Ple de

L'HORA NOVA

ANY I — NUM. 1

Vic, dimecres, dia
26 agost del 1936

Per la consolidació de la victòria

En sortir a la llum aquest periòdic, després d'un més i escaig de l'esclat del moviment feixista, i en l'instant que s'inicia arreu de la península la consolidació de la victòria de la democràcia republicana, precisa urgentment que les multituds totes, les que per aquesta lluiten amb daïlic i fermesa, des d'un i altre lloc — des del front i des del taller, i la fàbrica i l'oficina — sàpiguen coordinar els seus esforços i atendre les indicacions governamentals, per tal de fer estable, en un període ben curt, el nou ordre revolucionari que hem encetat.

Es convenient proclamar amb constància, que l'acció de tots sigui així. L'anihilació del feixisme, el seu enyorrament definitiu, i la ràpida efectivitat de la victòria de la Democràcia, no s'obté amb actituds isolades proveïdes d'egoisme, ni amb afanyos partidistes de fraccions de la gran massa que beuga incessantment perquè no es vegi fent de mort pels seus enemics, el règim que es donà el poble. Per obtenir-ho, és necessària l'acció comuna ben orientada i dirigida, en compliment exacte del veritat i sentit democràtic.

Recordem ara, que la batalla viva del carrer, en el que respecta al clos de les terres catalanes, ha desaparegut. L'avui, forma ja part de l'espai de temps que cal per construir amb solidesa el nou ordre que ha d'imperar. Per aquest ordre — la difícil segona part del període revolucionari — no hem d'escatimar cap ajut ni cap esforç. Si aquest Govern nostre, nascut del mandat directe de les majories del poble català, d'aquestes majories que repudiaven, repudien i repudiaran el feixisme, accepta, — com ho fa — la realitat plena del present, i amb els seus òrgans de govern legalment constituïts segueix ja el nou ritme que ha d'endegar els problemes existents, no podem fer altra cosa, nosaltres, els antifeixistes, emparats en la lògica, en la raó i en l'ample sentit humanitari, que oferir-li l'acció de la intel·ligència i de la força muscular. No fer-ho així, equivaldria a un acte de favor que indirectament oferiríem, potser amb inconsciència plena, als rebels que volen feixititzar Espanya.

Formem un front compacte i unit, afanyós d'un sol objectiu, i així el triomf és

P L O M I P A

Dues màquines intel·ligentment organitzades són les que ens portaran a una victòria pròxima i terminant sobre el conglomerat feixista-clerical que encara resisteix en alguns llocs d'Espanya.

Aquestes dues màquines estan la una al front de batalla i l'altra a la reraguarda, però encara que en diferenta posició, la una és complement de l'altra, perquè de res serviria que les nostres braves i heròiques milícies estessin perfectament armades, si a la reraguarda no preparéssim acuradament l'aliment dels canons i el dels estòmacs.

Pa i plom és la necessitat del moment, i davant de la necessitat tot esforç d'intel·ligència i actuació es poc per a enderrocar les darreres negres pedres d'un passat que la història senyalarà amb la duresa que es mereix.

Els qui a la reraguarda actuem de mecànics per al funcionament de la màquina econòmica, devem advertir que tots els companys tenen el deure ineludible de contribuir al bon funcionament de l'organització econòmica, des del lloc que poden ésser útils, i aquesta utilitat no és certament en el que, com la immensa majoria, actualment, facin gran ostentació de revolucionarisme perquè els hem portat a domicili unes pessetes més de salari i unes hores menys de jornada de treball, sinó procurant que la producció i distribució de les matèries necessàries per a la vida de la col·lectivitat es normalitzin i perfeccionin, vigilant sempre l'actuació dels sospitosos que poden portar una perturbació greu al nou ordre en marxa, comunicar en els comitès responsables tots els actes dels que, volent-se aprofitar del moment, intentin produir algun pànic desvaloritzant algun producte, per mitjà de l'engany i per lucre personal, i els que pretenguin apujar de preu matèries sense l'autorització deguda.

En l'hora actual de guerra sagnant i decisiva no es pot permetre de cap manera que els ciutadans adoptin l'actitud còmoda de no semblar ni carn ni peix, però aprofitar els avantatges que vagin venint, sinó que han de prendre una determinació concreta de si es posen de fet al costat del nou ordre revolucionari, o si per el contrari prefereixen aquell desordre que intentaven implantar els engalonats borratxos i els miserables milionaris fabricants de miracles.

A l'Espanya d'avui sols, hi poden viure milicians del front i milicians de la reraguarda. Tots milicians al servei de la causa de la llibertat i del poble, sota la consigna rígida del moment: Plom i Pa.

Companys treballadors de totes les tendències i els que fins ara no voliau compromisos: Tots mobilitzats al servei de la revolució en marxa.

M. CALAFELL

segur. Aquest front és visible a les avançades i a la reraguarda. Ningú pot abatre'l per això mateix, perquè és un front. Seria batut encara avui, — estiguem-ne segurs — si vingués la seva disgregació. Res volen més els caps feixistes que provocar aquesta disgregació. La volen, perquè amb la mateixa podrien obtenir fàcilment el seu triomf.

Però no, el seu triomf no serà possible.

No ho serà perquè la gran multitud antifeixista — formada per tants i tants treballadors de totes menes — conscient del seu deure, es mantindrà compacta i unida fins a la fi, i voldrà participar, pel seu bé, encara que indirectament, en la nova construcció humana, alegre i esperançadora, que serà aixecada damunt les runes ocasionades per la gesta trista dels feixistes covards.

Primer número de *L'Hora Nova*, 26 d'agost de 1936, la principal publicació periòdica de Vic durant els anys de la Guerra Civil. Sortia tres cops per setmana. Va ser un mitjà de comunicació utilitzat per l'Ajuntament de Vic, el Comitè Antifeixista i les organitzacions polítiques i sindicals de la ciutat.

l'Ajuntament de Vic i les de la seva comissió de Govern.³ Tot i que hi va haver una intervenció municipal al darrere de *L'Hora Nova*, a través de les actes del Ple no queda ben clar fins on va arribar, només ens mostra la voluntat del consistori de subvencionar econòmicament aquell periòdic.

L'actuació municipal no sempre era percebuda per la població de la mateixa manera com queda recollida en la documentació oficial de l'Ajuntament de Vic, per això una anàlisi acurada de la seva documentació ha de tenir en compte quines eren les intencions del govern municipal, però també com eren rebudes les seves disposicions i quins efectes reals tenia. És evident que l'Ajuntament de Vic va haver de dirigir el municipi en una situació molt difícil, enmig de la commoció provocada per la Guerra Civil i la Revolució, amb l'existència d'obstacles com era el de la incomprensió de la seva política municipal per part d'aquells sectors socials de la ciutat que no simpatitzaven amb les organitzacions que havien quedat representades al consistori. En aquestes circumstàncies, no ens ha d'estranyar que de vegades correguessin notícies i rumors sobre suposades iniciatives municipals que no eren certes o que, com a molt, només eren mitges veritats. Val la pena de comentar algun cas d'aquests, provocat en part per la situació bèl·lica que es vivia, com quan el setembre de 1936 l'Ajuntament de Vic va rebre l'ordre de confeccionar una llista amb els homes de la ciutat d'entre 18 i 40 anys aptes per al servei militar. El consistori va publicar uns bans municipals demanant als homes que passessin a inscriure's a les oficines de l'Ajuntament. Per la ciutat, però, va córrer el rumor que s'anava a una mobilització general, cosa que no era certa, però va obligar el govern municipal a publicar notes per desmentir-lo.⁴ La por d'haver d'anar al front de batalla, sumat a la desconfiança en unes institucions públiques debilitades com eren els ajuntaments, van provocar reaccions com la que acabem d'exposar, que no podem deixar de banda a l'hora d'analitzar la documentació de l'Ajuntament de Vic.

Seguint amb l'examen de les possibilitats com a font històrica de les actes del Ple de l'Ajuntament de Vic, un darrer aspecte a contemplar que no voldria oblidar és el del secretari municipal encarregat de la seva redacció i dels funcionaris municipals en general. L'Ajuntament de Vic va arrossegar problemes greus amb el seu funcionariat durant molts anys, era com un mal endèmic. En el període de la dictadura del general Primo de Rivera hi va haver conflictes importants entre funcionaris i autoritats municipals, també en temps de la Segona República i, després, durant la Guerra Civil. Alguns funcionaris eren acusats d'actuar amb partidisme i d'entorpir deliberadament la gestió municipal, d'altres simplement rebien les eternes crítiques de no treballar prou o de ser uns incompetents. A

3. En *L'Hora Nova* del 3 de setembre de 1936, núm. 4, es publica per primera vegada una acta municipal, en aquest cas de la comissió de Govern del dia anterior. En el número 9 del 15 de setembre es publica la primera acta d'un Ple, també correspon al del dia anterior.

4. *L'Hora Nova*, 29 de setembre de 1936, núm. 15, p. 1, deia al respecte: «Ens cal fer avinent que en aquests moments tothom deu estar previngut per no deixar-se sorprendre per notícies o versions llençades [sic] amb inconsciència, quant no amb finalitats perverses, per tal de com ens hem d'esforçar en mantenir una moral elevada i un estat d'ànim com correspon a les circumstàncies actuals.»

l'inici de la Guerra Civil es va canviar el secretari municipal, en la sessió del 12 d'agost de 1936 van tractar el tema, i entre altres coses van nomenar amb caràcter interí un nou secretari i van aprovar acords de sessions anteriors que no havien estat passats en el llibre d'actes. Però malgrat l'intent de resoldre la situació, el cert és que les queixes cap als empleats municipals van continuar, tant des de dins com des de fora del consistori, tal com recull la sessió del 4 de novembre de 1937, en la qual fins i tot s'arriba a parlar de «certs vicis» en la forma de treballar dels empleats municipals. Els canvis de funcionaris, la provisionalitat i les acusacions llançades denoten una inestabilitat i problemàtica interna que repercutia negativament en la gestió municipal.

Totes les consideracions fetes en aquest apartat sobre l'anàlisi històrica de les actes municipals i les seves limitacions no són un intent de treure importància a aquesta documentació, és cert que tenen mancances però no per això deixen de tenir gran interès. En definitiva, són només unes consideracions a tenir en compte per a qui llegeixi les actes, fetes a partir de l'experiència d'anys de recerca en arxius amb documentació oficial i també d'un cert coneixement històric del període de la Guerra Civil.

El context polític

El coneixement de la situació política, tan especial, que va desencadenar l'esclat de la Guerra Civil és un element imprescindible per entendre l'actuació municipal. La composició del consistori, els debats, polèmiques i acords presos per l'Ajuntament de Vic reflecteixen un determinat context polític que dona sentit a tota la seva intervenció. Les actes municipals no ens expliquen per si soles la conjuntura política existent a Vic, sinó que cal aportar més informacions per conèixer el marc polític dins del qual va operar el consistori de la ciutat. Davant la necessitat d'una contextualització, podria haver optat per la via més habitual: la de partir de la situació política general a Catalunya i concretar-la a la ciutat de Vic. He escollit però partir fonamentalment d'una font primària com són les actes del Ple de l'Ajuntament, em sembla que és més interessant fer un exercici diferent, el d'analitzar aspectes més concrets recollits en les actes del Ple per conèixer el context polític particular de la ciutat. D'aquesta manera vull evitar de repetir una altra vegada les mateixes generalitzacions de sempre, recollides en nombroses obres sobre la Guerra Civil, que avui dia ja no contribueixen a aportar gaire res de nou sobre el tema. A la vegada també he intentat personalitzar una mica més la història, relacionant els canvis polítics esdevinguts a la ciutat amb els principals protagonistes que van dirigir l'Ajuntament de Vic durant el període de la Guerra Civil.

El dia 20 de juliol de 1936 hi va haver una sessió extraordinària del Ple de l'Ajuntament de Vic, tal com recullen les actes del consistori vigatà, era la primera que hi havia immediatament després de l'esclat de la Guerra Civil i la Revolució. La reunió era presidida per l'alcalde, el catalanista Manuel Gros i Ragner, i es va fer al seu despatx. A més de l'alcalde, hi assistien set dels dotze regidors de la candidatura de dretes d'Unió Ciutadana, formada per la Lliga

Catalana i tradicionalistes, que havien guanyat les últimes eleccions municipals del 14 de gener de 1934. També hi havia els sis membres elegits per la Coalició d'Esquerres i Obrerista, representada per quatre catalanistes republicans d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), un socialista de la Unió Socialista de Catalunya (USC) i un comunista del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM).⁵ En aquella sessió els regidors de dretes van renunciar al càrrec i van lliurar el govern de la ciutat a les esquerres. S'havia arribat a aquell acord després d'uns contactes previs entre les forces polítiques vigatanes, que davant la greu situació provocada per la revolta militar van creure que el més convenient per la ciutat era deixar l'Ajuntament de Vic en mans dels representants locals afins al Front Popular. Era impensable de mantenir un govern local de dretes a Vic, quan les esquerres s'havien erigit en les defensores d'un règim republicà amenaçat per les armes.

Amb aquell acord del dia 20 de juliol, els regidors reunits a l'Ajuntament de Vic s'avançaven al que dos dies després, el 22 de juliol, va ordenar la Generalitat de Catalunya amb un decret que destituïa dels ajuntaments catalans els regidors que no pertanyien al Front Popular. Davant el buit de poder existent, els polítics de l'Ajuntament de Vic no s'havien esperat i van prendre una decisió que poc després confirmarien les instàncies superiors. Els canvis en el govern municipal del dia 20 es van fer de forma interina i amb voluntat de no traspassar la legalitat vigent, la qual havia estat directament atacada per la revolta militar. L'oposició d'esquerres vigatana encara tenia ben presents els Fets d'Octubre de l'any 1934, en què a Vic membres d'ERC s'havien apoderat de l'Ajuntament de la ciutat per la força i havien proclamat l'Estat Català. Com a conseqüència d'aquella vulneració de la legalitat, s'havien produït empresonaments i judicis d'elements esquerrans de la ciutat, entre els quals destacava la persona de Marià Serra Badell, dirigent local d'ERC, que havia estat el primer alcalde de la Segona República a Vic l'any 1931 i en aquells moments era el cap de l'oposició d'esquerres. Era massa recent el record dels Fets d'Octubre de 1934, i el 20 de juliol de 1936 encara no estava del tot clar cap a on evolucionarien els esdeveniments, en Marià Serra Badell no volia tornar a passar per l'experiència de ser empresonat, si acceptava dirigir altra vegada la ciutat de Vic era perquè, entre altres coses, el mateix alcalde Manuel Gros li havia demanat, ja que pensava que era millor que en Serra fos l'alcalde que no pas algun extremista perillós.⁶

5. Per no estendre'm excessivament no tractaré a fons el context polític existent a Vic en el primer terç del segle XX, els anys abans de l'esclat de la Guerra Civil. Aprofito però per apuntar que faig també meua la teoria que es va produir en aquell període una «modernització de la política vigatana» que argumenta amb la seva tesi doctoral Xavier TORNAFOCH I YUSTE. *Política, eleccions i caciquisme a Vic (1900-1931)*. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003.

6. Aquesta és una versió versemblant que explica la família de Marià Serra Badell. La recullo a partir de l'entrevista feta a la seva neboda, Antònia Serra i Pujol (nascuda el 1918), realitzada el 5 d'agost de 2005, pocs mesos abans de la seva mort. La neboda també em va explicar que el seu tiet havia assegurat a la seva família que els polítics de dretes de la ciutat que renunciaven al càrrec li havien promès que l'avalarien en cas que ho necessités més endavant, en una altra situació política.

Manuel Gros i Raguer (Vic, 1896-1962). Membre de l'entitat catalanista de Vic Catalunya Vella i del partit Lliga Catalana. Elegit alcalde de Vic el 2 de maig de 1935, ocupava aquest càrrec quan va esclatar la Guerra Civil el juliol de 1936. La imatge és de l'any 1962 i ha estat cedida per la seva família.

En Manuel Gros deixava l'alcaldia de Vic i abandonava l'activitat política, com tants altres representants del catalanisme conservador, perquè el nou context polític no permetia la participació dels partits de dretes com la Lliga Catalana, nom que havia adoptat la Lliga Regionalista des de 1933. Posteriorment a la seva renúncia, en Manuel Gros va ser perseguit com altres membres de la seva classe social, ell era un fabricant de sabó propietari d'una petita indústria al carrer de Manlleu. El van tancar uns dies a la presó de Vic, d'on va aconseguir sortir previ pagament dels diners que li demanaven. Després d'aquesta amarga experiència va decidir de viure mig amagat, per evitar noves represàlies. No es va passar a l'anomenat bàndol nacional, com va fer molta altra gent que se sentia amenaçada. Va residir en diverses poblacions catalanes, primer va ser durant un període breu a Barcelona, però va passar la major part d'aquells anys a Guàrdia de Tremp, un poble dels Pirineus on tenia uns parents i on va viure amb certa normalitat, allu-

nyat però de la família, que continuava residint a Vic. Finalment es va establir a Gurb, per tal d'estar més a prop d'un dels seus fills greument malalt, població on el va atrapar el final de la Guerra Civil.⁷

En Manuel Gros mai no va signar la renúncia del seu càrrec. De fet, l'acta de la reunió del dia 20 de juliol de 1936 ja comentada només va ser rubricada per un dels catorze representants municipals presents en la sessió. L'únic que va firmar va ser en Josep Mas i Mussac, representant del POUM a l'Ajuntament de Vic. Ell era el càrrec electe més esquerranós que hi havia dins de l'Ajuntament de Vic, havia format part de la junta directiva de l'Associació Obrera de Vic, la principal organització sindical de la ciutat que estava adherida a l'anarcosindicalista Confederació Nacional del Treball (CNT). Més endavant se n'havia desvinculat per promoure l'any 1933 l'organització a la ciutat d'una delegació del partit comunista Bloc Obrer i Camperol (BOC), que fusionat l'any 1935 amb l'Esquerra Comunista d'Andreu Nin havia donat lloc al POUM al qual pertanyia en aquells moments. Explico aquesta trajectòria política i sindical de Josep Mas perquè ens mostra clarament que ell era l'home de confiança dels revolucionaris locals dins de l'Ajuntament de Vic.⁸ En la sessió del dia 20 de juliol s'havien pres uns acords que, com que d'alguna manera podien ser interpretats com una sortida del marc legal, només els va ratificar amb la seva signatura el representant d'aquells que havien iniciat una revolució aprofitant el buit de poder que havia provocat l'esclat de la Guerra Civil.

És fonamental de tenir en compte que el dia anterior al canvi de composició del consistori vigatà, el 19 de juliol de 1936, s'havia format un nou poder local, el Comitè Antifeixista de Vic, perquè va passar a controlar de forma efectiva la ciutat deixant l'Ajuntament de Vic en un paper secundari. El Comitè Antifeixista de Vic tenia un caràcter revolucionari, estava dominat per representants d'organitzacions obreres anarquistes i comunistes, que havien trobat en el fracàs inicial de la revolta militar el moment oportú per posar en pràctica la seva revolució social. El president del Comitè Antifeixista era Francesc Freixenet Alborquers, dirigent de l'Associació Obrera de Vic, membre de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI).⁹ El Comitè Antifeixista de Vic disposava de milicians armats, coneguts com a patrulles de control, que li permetien assumir plens poders dins de la ciutat sense possibilitat de resposta, ja que les forces d'ordre públic com la Guàrdia Civil havien deixat Vic. En una de les primeres disposicions, el Comitè Antifeixista de Vic havia proclamat la seva autoritat per damunt de l'Ajuntament de Vic. En la

7. Informacions facilitades pel seu fill, Miquel S. Gros i Pujol, març-abril 2005.

8. Josep Mas Mussac (o Musach) es va exiliar l'any 1939 a França, on com bona part dels membres del POUM es va integrar en el Moviment Socialista de Catalunya (MSC). Va morir el 1945 a l'exili. Vegeu *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*. Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona–Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.

9. Temut per ser qui dirigia els milicians armats de Vic, Francesc Freixenet i Alborquers es va exiliar el 1939 a França i posteriorment a Mèxic, on va morir a finals de la dècada de 1980. Vegeu *Diccionari biogràfic... Op. cit.*

ideologia dels anarquistes, els ajuntaments eren un instrument burgès, una institució al servei de l'Estat, que limitaven la revolució proletària. No obstant això, com a la resta de Catalunya, els revolucionaris no van arribar fins al final, no es van atrevir a suprimir els ajuntaments però, com ens demostra el cas de Vic, el consell municipal va quedar amb una autoritat molt limitada. El context polític era excepcional, el poder efectiu de la ciutat no estava a l'Ajuntament de Vic, sinó en el revolucionari Comitè Antifeixista.

Encara que a l'inici de la Guerra Civil l'Ajuntament de Vic va perdre el seu poder, més endavant el va poder recuperar a mesura que es va posar fre al procés revolucionari. La Generalitat de Catalunya, també afectada per una pèrdua de poder similar, va tenir un paper fonamental en la reconstitució dels ajuntaments. Amb un decret del 22 de juliol de 1936, iniciava una sèrie de disposicions relacionades amb la vida municipal que van tornar autoritat als ajuntaments. Amb les seves disposicions, la Generalitat de Catalunya va donar un marc legal pels ajuntaments que pretenia facilitar la resolució de múltiples problemes que plantejava la realitat diària. L'interès de la Generalitat de Catalunya perquè els ajuntaments recuperessin el poder en mans dels comitès locals era evident, l'estratègia utilitzada va ser la de reglamentar la formació dels consistoris municipals durant el període de la Guerra Civil. Entre la documentació de la Generalitat de Catalunya requisada pels franquistes i acumulada a la ciutat de Salamanca, els mal anomenats «Papers de Salamanca», finalment retornats a Catalunya el 31 de gener de 2006 després de reivindicar-los molts anys sense èxit, hi trobem evidències dels intents del govern català per controlar en la mesura de les seves possibilitats la composició dels consistoris municipals. Com vaig poder comprovar en persona fa anys a l'Archivo Histórico Nacional – Sección Guerra Civil, de Salamanca, la major part de documents conservats en els seus fons que feien referència a Vic, a l'igual que molts d'altres municipis osonencs, són les llistes dels regidors que formaven part del consistori i els canvis corresponents. Aquesta documentació recollida per la Generalitat de Catalunya ens indica la seva voluntat de conèixer què passava als ajuntaments catalans, una informació imprescindible per poder exercir un control sobre la realitat local.

A través de la composició del consistori vigatà i les seves variacions podem apreciar el context polític local. L'escenari de la política municipal va evolucionar cap a la recuperació del poder perdut per l'Ajuntament de Vic al principi de la Guerra Civil i, en contrapartida, el debilitament de la força dels revolucionaris. En la sessió del 30 de juliol de 1936 es constituïa una altra vegada l'Ajuntament de Vic, en aquesta ocasió seguint completament la legalitat vigent. D'acord amb el decret del dia 22 de juliol, s'incorporaven els regidors pròxims al Front Popular presentats en les darreres eleccions municipals en substitució dels regidors elegits en candidatures de dretes. Presidit per Marià Serra Badell, el consistori vigatà quedava constituït només pels candidats presentats en les eleccions municipals de 1934 en la llista de la Coalició d'Esquerrers i Obrerista, que pertanyien a les següents organitzacions polítiques i sindicals: ERC, USC, POUM i Sindicat Agrí-

cola de la Plana de Vic.¹⁰ Mentre a l'Ajuntament de Vic hi havia aquesta representació política, el Comitè Antifeixista de Vic estava dominat per organitzacions anarquistes. Hi havia una dualitat de poders entre els comitès antifeixistes i els ajuntaments, que amb el temps va derivar en una concentració de l'autoritat local en els ajuntaments catalans, en una evolució que no va estar exempta de disputes partidistes, tal com es pot comprovar en el cas de Vic.

El decret del 9 d'octubre de 1936 va provocar canvis importants en l'organització política local, perquè estipulava la desaparició dels comitès antifeixistes i donava cabuda a les organitzacions revolucionàries dins dels ajuntaments. Buscant un cert equilibri de forces, l'esmentat decret establia que la composició dels consistoris municipals havia de ser proporcional al nombre de representants que tenien les sis organitzacions polítiques i sindicals presents en el consell de govern de la Generalitat de Catalunya, format el 26 de setembre d'aquell mateix any. D'acord amb les lleis del moment, el 12 d'octubre, en una assemblea al Teatre Vigatà, el Comitè Antifeixista de Vic es dissolia, per deixar l'Ajuntament de Vic com a única institució de govern local de la ciutat. Dos dies després, el 14 d'octubre, hi va haver un ple municipal per elegir un nou consistori seguint les directrius de la Generalitat de Catalunya, però no va poder ser exactament així. Sobre el paper tocava elegir un consell municipal format amb el nombre de representants següents: 6 ERC, 6 CNT, 4 UGT i/o PSUC, 2 POUM, 2 Acció Catalana Republicana i 2 Unió de Rabassaires i/o Sindicat Agrícola de Vic. A la pràctica, però, Francesc Freixenet, l'antic president del Comitè Antifeixista acabat de dissoldre, es va oposar a què el partit Acció Catalana estigués representat al consistori. Com recull l'acta corresponent, argumentava en contra d'Acció Catalana Republicana que era un partit de tendències burgeses i que no havia format part del Comitè Antifeixista de Vic. Freixenet va amenaçar que, si no es retiraven els representants d'Acció Catalana i s'oferien els seus dos llocs vacants a la UGT i el POUM, la CNT no participaria en el nou consistori. Així va ser, en la sessió del Ple del 19 d'octubre, es va formar un consistori tal com havia demanat la CNT-FAI per boca de Francesc Freixenet. Amb aquesta alteració dels representants del consistori quedava clar que, malgrat la desaparició del Comitè Antifeixista de Vic, les organitzacions que el dominaven continuaven ostentant el poder a la ciutat. A partir d'aquell moment, des de dins del mateix Ajuntament de Vic, l'ombra del Comitè Antifeixista continuava planant per la ciutat.

L'hegemonia de la CNT i grups afins dins de l'Ajuntament de Vic va ser però temporal, només la van poder mantenir durant uns pocs mesos, durant el temps que van poder trencar l'equilibri de forces al seu favor. Mentre això passava, el govern de la ciutat continuava presidit pel republicà Marià Serra Badell, però qui realment tenia l'última paraula sobre els afers municipals eren els revolu-

10. Els resultats electorals de les municipals del 14 de gener de 1934 havien estat: Unió Ciutadana (Lliga Catalana i tradicionalistes), 3.450 vots; Coalició d'Esquerrers i Obrerista, 2.056 vots; Acció Catalana Republicana, 438 vots; Radicals, 68 vots. *Diari de Vic*, 15 de gener de 1934, p. 1.

cionaris de l'antic Comitè Antifeixista. Entre els mesos de maig i juny de 1937 la situació política a Vic va canviar radicalment, els revolucionaris van perdre el control efectiu de la ciutat com a conseqüència dels coneguts Fets de Maig de 1937, que a Barcelona van enfrontar les forces d'ordre públic amb la CNT i el POUM. La lluita pel poder que hi havia a nivell més general també es va produir a escala local, amb la particularitat que a Vic els revolucionaris es van resistir més temps a cedir el seu domini, fins al punt que la ciutat es va convertir en un cas isolat a Catalunya de població emblemàtica on no se seguien les consignes governamentals.¹¹ Enmig del conflicte, l'alcalde de Vic, Marià Serra Badell, que fins aleshores havia intentat dirigir sense èxit l'estratègia del seu partit, ERC, de fer complir exactament totes les disposicions del Govern de la Generalitat, es lamentava de no poder «normalitzar» la rereguarda amb les següents paraules: «per què no ha d'ésser possible una política de conjunt de totes les forces antifeixistes, on l'autoritat surti per damunt de grups i grupets, refermada pel sentit democràtic governamental? I per què no ha d'ésser possible, també, l'acabament de mandats de les organitzacions, en perjudici del bon funcionament dels organismes de govern que existeixen a cada població, i la sola autoritat competent i legítima?». ¹² Unes paraules adreçades sobretot a la CNT, perquè se saltava les disposicions governamentals quan li convenia, sense permetre així una política municipal comuna entre totes les forces antifeixistes de la ciutat.

L'alcalde, Marià Serra Badell, des de l'Ajuntament de Vic va intentar mantenir la unitat de les forces antifeixistes, un objectiu impossible de realitzar a causa de la intensa lluita partidista que hi havia a la ciutat, ja que els diferents grups polítics posaven per davant de l'acció comuna el seu interès per controlar Vic. Davant l'oposició que trobava, per no perdre el poder que havien aconseguit, la CNT vigatana va utilitzar la força que encara els quedava; és a dir, els seus milicians armats. Els dies 5 i 6 de maig el conflicte va arribar als moments de màxima tensió a Osona, amb enfrontaments armats a Montesquiu entre les forces d'ordre i homes armats dirigits per Francesc Freixenet. A Vic no hi va haver trets, però el dia 6 la ciutat estava ocupada per milicians armats, hi havia dirigents polítics i sindicals retinguts com a ostatges i els locals de la UGT, PSUC i ERC havien estat assaltats. L'alcalde va ser conduït als locals de la CNT i, tal com va explicar més endavant, va ser coaccionat a fer una trucada per telèfon explicant que a Vic hi havia una situació de normalitat, cosa evidentment falsa.¹³ Fins al 3 de juny de 1937 no va arribar a Vic la guàrdia d'assalt,

11. Sobre aquest conflicte es pot consultar la versió de la CNT a través dels seus òrgans de premsa amb articles com: «¿Qué ocurre en Vich». *Solidaridad Obrera*, 16 de maig de 1937, p. 1, i «En torno a los hechos acaecidos en Manlleu, Bisaura de Ter, Montesquiu, la Farga de las Llosas y Vich». *Solidaridad Obrera*, 18 de maig de 1937, p. 2. La versió del grup enfrontat està recollida en uns fulls impresos per la Unió General de Treballadors, amb el títol de *Fets ocorreguts a Vic. Declaracions signades o segellades per militants o organitzacions*. Vic: Impremta Bassols, 1937.

12. Marià SERRA. «Per la normalitat ciutadana a la rereguarda». *L'Hora Nova*, 15 de maig de 1937, núm. 112, p. 1.

13. Així ho va explicar en una assemblea local d'Esquerra Republicana de Catalunya realitzada el 7 de juny de 1937. Vegeu *L'Hora Nova*, 8 de juny de 1937, núm. 123, p. 2.

una força d'ordre públic fidel al govern republicà, a partir d'aquí el poder que exercien a Vic els revolucionaris del ja dissolt Comitè Antifeixista tenia els dies comptats. L'endemà, dia 4, hi va haver sessió plenària extraordinària a l'Ajuntament de Vic, on la CNT i el POUM van impedir per última vegada que Acció Catalana tingués representació a la corporació municipal tal com marcava la llei, ja que van guanyar per un vot més als favorables a la seva incorporació, que estaven en minoria a causa de l'absència dels representants de la UGT i el PSUC. La setmana següent van començar les detencions de membres de la CNT i el POUM i, amb aquestes, acabava l'hegemonia revolucionària a Vic i la comarca d'Osona.

En el següent ple, el del 26 de juny, es constituïa altra vegada l'Ajuntament de Vic, amb uns canvis que es corresponien amb el nou context polític de la ciutat. Per primera vegada el partit Acció Catalana hi estava representat, era el fet més evident, però no únic, que el poder local havia canviat de mans. El Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) ocupava els quatre llocs que li corresponien en substitució de la UGT, signe que era la força política emergent a Vic, com també passava en el conjunt de Catalunya. Els que fins aleshores havien tingut el poder efectiu a la ciutat quedaven al marge del consistori, la representació del POUM era eliminada per sempre més, mentre que la CNT feia arribar una nota on comunicava que, a causa de les contínues detencions de cenetistes vigatans, no ocuparien els llocs que els pertocaven. Uns mesos després, en la sessió del 25 d'octubre de 1937, la CNT es reincorporava a l'Ajuntament de Vic, però ja no va tornar a exercir el control que havia tingut durant els primers mesos de la Guerra Civil. La decisió de retornar al consistori va rebre alguna crítica dins de la mateixa CNT, però al final el sector anarcosindicalista, representat pel dirigent Manuel Calafell, es va fer valer per damunt dels que fins aleshores havien dominat dins d'aquest sindicat, els faistes més partidaris de l'acció directa. Tot i el seu retorn, la CNT va quedar marginada dins de l'Ajuntament, en un primer moment no se la va deixar entrar en la comissió de Govern i va exercir com a oposició. Més endavant, però, aquesta marginació es va deixar de banda, i en la sessió del 19 de gener de 1938 Manuel Calafell entrava a formar part de la comissió de Govern. Amb aquesta incorporació s'evidenciava la voluntat de col·laboració entre totes les forces polítiques representades al consistori.

La formació d'un govern d'unitat va reduir la lluita política, però en contrapartida va provocar força desorientació, perquè no hi havia cap grup dominant que marqués l'actuació del consistori. Només hi havia la voluntat, finalment compartida entre tots, de complir la legalitat vigent, però amb això no n'hi havia prou per governar la ciutat. La crisi municipal seguia, mentre que cap grup municipal es veia responsable de la deriva en què es trobava l'Ajuntament de Vic, perquè cap en tenia la plena direcció. Les dificultats existents eren atribuïdes a les complexes circumstàncies que es vivien, les quals no permetien el desenvolupament efectiu de les mesures preses pel consistori. Per resoldre la crisi permanent, reunides el 10 setembre de 1938, les forces polítiques de la ciutat van acordar unànimement de confeccionar un programa municipal de guerra que les comprometés a totes en

la seva realització i aplicació.¹⁴ Pocs dies després, en el Ple del 28 de setembre, aprofitant una nova remodelació del cartipàs municipal, l'alcalde Marià Serra Badell presentava la seva renúncia al càrrec, al·legant el seu precari estat de salut.¹⁵ A banda de la malaltia a l'estómac que patia, que anys després provocaria la seva mort, Marià Serra Badell havia suportat tot el desgast que comportava la crisi municipal que hi havia des de l'inici de la guerra. Alguns grups polítics l'havien criticat per haver estat poc enèrgic en alguns moments clau; però, sigui com sigui, ell mai no va defugir de la seva responsabilitat, sempre seguint la política marcada pel seu partit, la de complir les disposicions de la Generalitat de Catalunya i intentar posar d'acord totes les forces antifeixistes. Quan tot apuntava que, d'una vegada, s'aconseguia aquesta fita, va semblar que era el moment convenient de canviar l'alcalde de la ciutat, sense que en aquest canvi s'entrevégi cap lluita partidista entre els diferents grups polítics.

El nou alcalde de Vic, des del 28 de setembre de 1938 fins a l'ocupació de la ciutat pels franquistes els dies 1 i 2 de febrer de 1939, va ser Salvador Dordal i Bou. Com Marià Serra Badell ell també era militant d'ERC i formava part de l'Ajuntament des de les eleccions del 12 d'abril de 1931. Salvador Dordal era molt conscient de les dificultats de fer d'alcalde en aquelles circumstàncies, tal com recull l'acta amb el seu nomenament, va dir que ocupar aquell càrrec era de «molt de sacrifici», però estava disposat a posar-hi tota la seva voluntat. Presidia una comissió de Govern formada per dos representants de la CNT i dos del PSUC, les dues organitzacions dominants a la ciutat en el context polític del moment. Durant el mandat de Salvador Dordal, la confrontació partidista va desaparèixer, però també cal tenir en compte que l'acció de govern municipal va ser molt limitada. Els acords presos en les sessions del Ple van ser molt pocs i, la majoria, de poca transcendència per als ciutadans de Vic. Des de finals de març de 1938 l'exèrcit franquista ocupava una part de Catalunya, i encara que l'inici de la Batalla de l'Ebre el mes de juliol va donar a alguns una petita esperança de capgirar la marxa del conflicte bèl·lic, la situació era ja molt desesperada.

Després d'introduir el darrer alcalde de Vic del temps de la Guerra Civil, per acabar aquest apartat sobre el context polític de la ciutat i com aquest condicionava l'activitat municipal voldria explicar com veuen els historiadors la legitimitat democràtica dels ajuntaments d'aquell període. Actualment, hi ha qui partint de posicions polítiques encara manifesta dubtes sobre la legitimitat democràtica dels càrrecs elegits durant el període de la Guerra Civil. Pels historiadors, però, aquesta qüestió està resolta, pel cas de Vic ja la va deixar tancada fa temps el reconegut historiador vigatà Eduard Junyent. En la seva principal obra de referència sobre la història de la ciutat, publicada el 1976 amb el títol de *La ciutat de Vic i la*

14. «Front Popular Antifeixista. Reunió del Ple». *L'Hora Nova*, 13 de setembre de 1938, p. 3.

15. En la sessió anterior, del 8 de setembre de 1938, Manuel Calafell és lamentava de la falta d'assistència de l'alcalde al Ple a causa del seu «delicat estat de salut» i afegia que trobava a faltar dinamisme al consistori.

seva història, Eduard Junyent va ser qui per primera vegada va abordar el tema dels alcaldes contemporanis de la ciutat.¹⁶ En la llarga llista de batlles de Vic inclosa en el llibre, ell posa en el grup d'alcaldes «d'elecció popular» els dos que van ser nomenats en temps de la Guerra Civil, perquè tant Marià Serra Badell, com Salvador Dordal s'havien presentat en unes eleccions democràtiques. Es pot objectar que la composició de l'Ajuntament de Vic durant la Guerra Civil no era exactament la que havia sortit dels resultats d'un procés electoral, però també que les alteracions s'havien fet seguint les disposicions que marcava la Generalitat de Catalunya per resoldre a nivell local la greu situació política del país. En tot cas, a l'hora de parlar de legitimitat democràtica s'ha de recordar que si es van donar anomalies en la composició dels ajuntaments va ser precisament a causa d'una revolta militar contra un règim democràtic legalment establert, que va instaurar una dictadura durant quaranta anys.

L'obra municipal

L'Ajuntament de Vic va patir una crisi municipal permanent durant la Guerra Civil, però ni la seva submissió al Comitè Antifeixista de Vic durant els primers mesos, ni la constant inestabilitat política posterior, no van paralitzar l'actuació del consistori municipal. Les actes del Ple de l'Ajuntament de Vic tracten moltes iniciatives, que en conjunt intentaven resoldre alguns dels principals problemes que afectaven la ciutat, en aquella situació tan especial com era la de viure enmig d'un intent revolucionari i una Guerra Civil. La crisi política dins del consistori en tot cas només frenava la plena aplicació i efectivitat d'algunes de les propostes municipals. L'activitat de l'Ajuntament de Vic no tan sols no va quedar aturada, sinó que va veure ampliada les seves funcions en alguns aspectes que fins llavors el municipi mai abans no havia atès. Com la Generalitat de Catalunya, els ajuntaments catalans es trobaven amb un fenomen paral·lel d'ampliació de les seves funcions, provocat per les circumstàncies del moment.¹⁷ L'obra de govern municipal d'aquells anys no destaca però només per un augment de les tasques, sinó també per la nova orientació política que hi havia darrere de les seves propostes, una conseqüència més de la insòlita correlació de forces existent dins del consistori, amb el predomini total del que aleshores anomenaven les organitzacions antifeixistes.

A l'hora d'analitzar l'obra de govern municipal, que es desprèn de les actes del Ple de l'Ajuntament de Vic, s'hi entreveuen en especial quatre línies d'actuació. Els quatre grups de prioritats que va atendre el consistori van ser: primer, el

16. Eduard JUNYENT. *La ciutat de Vic i la seva història*. Barcelona: Curial, 1976, p. 509. Avui en dia encara continua essent una obra no superada com a conjunt explicatiu de l'evolució històrica de la ciutat de Vic.

17. Per una visió de conjunt a Catalunya de com van quedar afectats els ajuntaments i de la intervenció de la Generalitat de Catalunya a través de diverses disposicions, vegeu Rafael TESIS I MARCA. *La revolució en els ajuntaments*. Barcelona: Impremta Clarasó, 1937.

Marià Serra i Badell (Vic, 1896-Mèxic DF, 1944). Dirigent local d'ERC. Va ser alcalde de Vic de l'abril de 1931 al desembre de 1933. A l'inici de la Guerra Civil va tornar a ocupar l'alcaldia fins al setembre de 1938. En la imatge, cedida per la seva filla, es veu al seu despatx a l'Ajuntament de Vic durant els anys de la Guerra Civil.

conjunt d'iniciatives provocades per la dinàmica revolucionària i de canvi existent a la ciutat; segon, la política de municipalització de serveis públics que fins aleshores havien estat en mans de la iniciativa privada; tercer, l'ampliació de funcions conseqüència del conflicte bèl·lic que vivia el nostre país, i quart, els esforços per eixugar el creixent dèficit de les arques municipals. Seguidament comentaré una mica més aquestes línies d'actuació, amb la intenció de donar-ne només un marc general, que expliqui l'orientació de conjunt de l'obra municipal.

L'Ajuntament de Vic es va veure arrossegat pel procés revolucionari produït a la ciutat de Vic. En algunes de les mesures que va prendre anava a remolc del que disposava el Comitè Antifeixista de Vic, que era el poder efectiu de la ciutat. Quan aquest últim va desaparèixer i les organitzacions que el dominaven es van integrar dins del consistori, aquesta influència va continuar un temps, fins a la pèrdua de l'hegemonia de la CNT dins de la ciutat. Sota el predomini revolucionari trobem algunes de les qüestions més polèmiques entorn de l'actuació de l'Ajuntament de Vic, perquè algunes iniciatives trencaven radicalment amb l'ordre establert fins aleshores, és a dir, s'allunyaven dels usos i costums de la societat tradicional. A causa de l'excepcionalitat d'aquest tipus d'intervencions del consistori municipal, els dedicaré una mica més d'atenció que a les altres tres línies d'actuació que va seguir el consistori.

Enmig d'una onada revolucionària, l'Ajuntament de Vic es va deixar arrossegar per la realitat dels fets, mostrant públicament molt poques o cap crítica en contra de determinades situacions que s'escapaven del seu control. L'oposició directa era impensable vist qui tenia el poder en aquells moments. En aquest sentit trobem per exemple que l'Ajuntament de Vic, sense preguntar-se de la conveniència o no de la seva incautació, va prendre iniciatives per trobar un ús a les nombroses esglésies i convents que hi havia abandonats a la ciutat, saquejats per grups d'incontrolats. En uns moments de persecució anticlerical, per trobar-los utilitat, el consistori proposava dedicar els edificis religiosos a garatge, mercat, escola...¹⁸ Unes propostes que no van ser tingudes gaire en compte, perquè van ser sobretot les organitzacions obreres les qui realment van decidir a què dedicar la majoria d'edificis religiosos de la ciutat.

El consistori municipal també es va deixar emportar per una inèrcia revolucionària en altres aspectes. És el cas de les confiscacions de diners i objectes valuosos a famílies conservadores i institucions religioses, realitzades pel Comitè Antifeixista de Vic. Sorpren la ingenuïtat amb què tracten aquesta qüestió en la sessió ordinària del Ple de l'1 d'agost de 1936. Davant la falta de diners amb què es trobava l'Ajuntament de Vic, i tenint en compte que per la ciutat corria la brama que s'havien «trobat tants milions»,¹⁹ acordaren que l'alcalde fes gestions per saber si l'Ajuntament podia quedar-se'n alguns. No va ser però fins que el Comitè Antifeixista va desaparèixer, que una part d'aquests valors van anar a parar a la caixa forta de l'Ajuntament de Vic. A principis de juliol de 1937, Francesc Freixenet, l'antic president del desaparegut Comitè Antifeixista, va revelar l'existència d'aquest, diguem-ne, «tresor» a través de la publicació d'una carta a la premsa. La intenció era atacar l'Ajuntament de Vic en uns moments en què ell es trobava perseguit per la justícia i fora de la ciutat, i a la vegada també es defensava de les acusacions llançades en contra seva de ser un lladre i un vividor, afirmant que els béns requisats als feixistes i privilegiats de Vic ho eren per la voluntat el poble.²⁰ En la sessió del Ple de 16 de juliol de 1937, el consistori va protestar per les acusacions rebudes, afirmaven que Francesc Freixenet només volia salvar la seva responsabilitat en aquelles requises, i recordaven també que un jutjat especial estava instruint un sumari sobre la qüestió. En la protesta del consistori hi havia implícita una crítica de fons a com s'havien obtingut aquells béns, que fins aleshores mai no havia quedat manifestada. L'onada revolucionària ja s'havia acabat i, amb el seu final, van sorgir algunes velades crítiques a les requises efectuades a l'inici de la Guerra Civil.

18. Encara que hi ha alguna altra referència, la sessió del Ple de l'1 d'agost de 1936 és la que recull una mica més extensament aquesta qüestió.

19. Aquest és l'eufemisme que utilitza el text de l'acta del Ple de l'1 d'agost de 1936 per referir-se als diners i joies requisats a algunes institucions i famílies de la ciutat.

20. F. FREIXENET. «Carta abierta al presidente del Consejo Municipal». *L'Hora Nova*, 3 de juliol de 1937, p. 3.

Sense deixar d'anar a remolc del procés revolucionari en marxa a la ciutat, l'Ajuntament de Vic va emprendre algunes mesures de tipus més simbòlic, que l'afectaven més directament que el tema de les confiscacions de béns que acabem d'analitzar. Entre aquestes mesures hi havia la d'eliminar els símbols i emblemes religiosos de la corporació municipal i la de donar un nou ordre a la ciutat amb el canvi de denominació dels carrers. En les sessions on es van exposar aquests dos temes²¹ hi va haver crítiques en contra dels canvis proposats, perquè representaven un trencament sobtat amb una simbologia històrica, que era difícil d'eliminar d'un dia per l'altre a conseqüència d'una decisió municipal. Tot i algunes veus crítiques, les dues mesures van ser finalment acordades pel consistori, però en realitat van tenir un compliment molt desigual. L'Ajuntament de Vic només va eliminar les creus d'alguns segells; oficialment es va posar número als carrers en comptes de nom; es van substituir les plaques antigues per unes de noves, però l'ús habitual de números per denominar els carrers no va tenir prou temps d'arrelar entre la població.

Un tema d'interès municipal que va ser abordat en el període de la Guerra Civil, que encara manté una actualitat intermitent, és el de la reordenació territorial dels municipis. Aquest aspecte tenia a veure amb les perspectives de canvi que s'obrien a causa de l'ambient de transformació que havia obert el procés revolucionari, no era una mesura amb càrrega ideològica. En la sessió del 25 de gener de 1937 es va aprovar per unanimitat l'agregació a Vic del municipi de Calldetenes, aleshores anomenat Sant Martí de Riudeperes. Els intents de canviar en els termes municipals van ser molt habituals a tot Catalunya, i en alguns casos es va aconseguir, a la comarca d'Osona tenim l'exemple de l'agregació de les Masies de Roda a Roda de Ter.²² A Vic, només s'havien començat els passos per portar a terme l'agregació de Calldetenes, l'expedient que es va enviar a la Generalitat de Catalunya no va ser definitivament resolt.²³ La proposta d'agregació havia sorgit de Calldetenes on, fins i tot, hi va haver dos referèndums sobre la qüestió, ambdós van donar com a resultat un sí a la incorporació a Vic. Els principals impulsors d'aquest canvi eren els sindicats de Calldetenes, interessats en l'agregació perquè permetria als habitants de Calldetenes de treballar dins del municipi de Vic, possibilitat que en aquells moments tenien molt restringida. Evidentment, des de l'Ajuntament de Vic tots els grups polítics van veure amb bons ulls l'agregació.

La política de municipalització de serveis públics que fins aleshores havien estat en mans de la iniciativa privada va ser la segona de les línies d'actuació de la corporació municipal. La municipalització de serveis públics no era un

21. El tema de posar números en comptes de noms als carrers es va tractar en la sessió del 7 d'octubre de 1936. L'acord d'eliminació de les creus de l'escut de Vic, en la sessió del 25 de novembre de 1936.

22. Sobre el tema vegeu Josep M. ROVIRA I MONTELLS. *Les Masies de Roda. Història del nostre poble*. Les Masies de Roda: Ajuntament, 2005, p. 34-36.

23. Sobre l'agregació de Calldetenes vegeu Jordi VILAMALA SALVANS. *De Sant Martí de Riudeperes a Calldetenes. Passat i present d'un poble viu*. Tarragona: Edicions el Mèdol, 2002, p. 29-30.

objectiu polític nou, els regidors d'esquerres presents a l'Ajuntament de Vic l'havien intentat materialitzar des de l'inici del règim republicà l'any 1931. La convicció ideològica que els ajuntaments havien de tenir els serveis públics municipalitzats, i no en mans particulars, sumat a la necessitat de fer funcionar uns serveis que en força casos havien quedat desorganitzats a causa de l'esclat de la Guerra Civil, van donar un fort impuls al procés municipalitzador arreu de Catalunya, també a la ciutat de Vic. En un debat respecte de la municipalització dels serveis de l'escorxador, en el Ple del dia 4 d'agost de 1936 trobem com el regidor Modest Nicolau (ERC) expressava el convenciment que l'Ajuntament de Vic s'havia de fer càrrec del personal i de la gestió de l'escorxador amb aquesta afirmació: «les coses municipalitzades sempre són millors que les que no ho són». Era una manera simple d'argumentar una forma de pensar molt pròpia entre els grups polítics d'esquerres, que pensaven que amb la municipalització de serveis l'interès general de la població passava per davant dels interessos particulars.

El servei públic de primera necessitat més important que l'Ajuntament de Vic va afrontar va ser, sens dubte, el de l'abastament d'aigües potables de la ciutat. La falta d'aigua corrent per a tota la ciutat era un antic problema, des de l'inici de la Segona República el consistori havia fet passos per intentar resoldre'l, però la qüestió havia derivat en un dur enfrontament partidista, entre els que volien portar l'aigua de la captació de Conanglell al riu Ter (Torelló) i els de Forat Micó al riu Ges (Sant Pere de Torelló). La polarització existent entorn de les dues propostes, resultat de la lluita partidista entre les dretes i les esquerres de Vic, sumat als canvis de govern al consistori municipal, van provocar que no s'arribés a executar cap dels dos projectes existents. L'esclat de la Guerra Civil va permetre al bloc d'esquerres, sense oposició interna, de tirar endavant el seu projecte de portar les aigües a Vic des de Forat Micó. En les primeres sessions del consistori ja es va començar a abordar el tema, en la sessió del 30 de juliol de 1936 el Ple va acordar de crear una comissió d'Aigües per enfilat la qüestió, que es va posar a treballar ràpidament. Abans d'acabar l'any, l'Ajuntament de Vic havia aconseguit superar la resistència que hi havia en els municipis des d'on es volia captar i portar l'aigua a Vic, en la sessió del 18 de desembre de 1936, s'aprojava un contracte d'entesa amb els ajuntaments de la vall del Ges per portar l'aigua a Vic des de Forat Micó.

L'acord aconseguit per portar l'aigua del riu Ges a Vic va ser un pas molt important, però no va ser l'únic que es va fer en aquells anys de guerra per resoldre la manca d'aigua corrent, sinó que també es van realitzar obres per construir la xarxa de distribució d'aigua potable per la ciutat. El turó d'en Castell d'en Planes va ser excavat per instal·lar-hi uns grans dipòsits de reserva d'aigua i es van aixecar i obrir els carrers de la ciutat per construir les canalitzacions necessàries per fer arribar l'aigua a les cases. Els treballs, però, no es van completar per falta de recursos econòmics. Fins a la postguerra, aprofitant el projecte i les obres que ja hi havia realitzades en temps de la Guerra Civil, no es va resoldre l'abastament d'aigües a Vic. Encara que les autoritats franquistes es vanagloriaven d'haver aconseguit «*Lo que no supieron o no quisieron hacer ni derechas ni*

izquierdas»,²⁴ en la memòria col·lectiva d'alguns sectors socials de la ciutat, especialment els que havien donat suport a les esquerres, hi havia la idea que si per fi Vic tenia aigua corrent era en bona part gràcies a la feina prèvia feta per l'Ajuntament de Vic en els anys de la Guerra Civil.

Altres serveis públics que es van municipalitzar van ser el de la neteja, a partir de la incautació del material de què disposava el particular que se n'havia fet càrrec fins aleshores. Com ja he esmentat de passada, també l'escorxadors es va municipalitzar completament. Un darrer aspecte que va passar a ser gestionat directament per l'Ajuntament de Vic, que he deixat pel final perquè va ser el més especial de tots, va ser la municipalització de l'habitatge. El consistori municipal, seguint les disposicions de la Generalitat de Catalunya, va municipalitzar els habitatges de lloguer, sense tenir en compte les iniciatives més revolucionàries que, plantejades per alguns regidors, pretenien anar més enllà en l'expropiació de la propietat urbana. Des de l'any 1937, l'Ajuntament de Vic va passar a cobrar el lloguer dels habitatges, amb l'objectiu d'invertir els diners en obres de rehabilitació dels edificis i carrers de la ciutat. Amb aquesta mesura es volia donar feina al sector de la construcció vigatà, però també es pretenia eixugar el greu dèficit municipal. Es va constituir una comissió administradora de la propietat urbana, que havia de gestionar el cobrament dels lloguers, però aquesta es va trobar amb una forta resistència dels llogaters a pagar a l'Ajuntament de Vic, amb el resultat que els ingressos obtinguts per la municipalització de l'habitatge van ser molt més reduïts dels esperats.

A més de les competències habituals que tenien els ajuntaments, l'esclat de la Guerra Civil va provocar una clara ampliació de funcions de les corporacions municipals, que són la tercera línia d'actuació del consistori vigatà, de les quatre que he esmentat anteriorment. A causa de la situació bèl·lica i revolucionària existent, l'Ajuntament de Vic va assumir tasques que abans no portava a terme, com eren: la distribució de proveïments, l'assistència social de vigatans i refugiats de guerra, el manteniment de forces armades, la preparació de la defensa de la ciutat en cas d'atac aeri, l'emissió de moneda, i altres. En la majoria d'aquestes funcions, tal com recullen en bona part les actes municipals, es va produir una evolució similar, que començava amb el fet que l'Ajuntament de Vic afrontava una nova necessitat originada a la ciutat, gairebé de manera espontània, perquè no hi havia cap altra administració que se'n fes càrrec. Amb el temps, però, aquestes funcions van anar essent regulades i controlades per la Generalitat de Catalunya o pel govern de la República, deixant en alguns casos que els ajuntaments continuessin exercint-les, per ser l'administració més propera als afectats i la que més fàcilment les podia organitzar.

L'ampliació de funcions que va haver d'afrontar l'Ajuntament de Vic va ser una de les principals causes de l'important dèficit municipal. A més a més, a causa de la capitalitat de la ciutat, l'Ajuntament de Vic també es va fer càrrec d'al-

24. *Blasón*, 30 de juny de 1948, p. 1.

Salvador Dordal i Bou (Vic, 1898-1967). Dirigent del sector obrerista d'ERC de Vic. Nomenat alcalde de la seva ciutat el 28 de setembre de 1938, va exercir el càrrec fins a l'1 febrer de 1939. Ell és qui està enmig dels altres dos homes que apareixen a la imatge. La fotografia, cedida per la seva família, va ser captada a la presó de San Miguel de los Reyes (València), on va estar empresonat fins a l'any 1942.

gunes despeses necessàries per al funcionament de l'hospital comarcal o dels jutjats del partit judicial de Vic. La necessitat de resoldre l'escassetat de recursos de la corporació municipal són el quart i darrer grup de mesures i actuacions que van destacar de l'actuació municipal. La crisi financera de l'Ajuntament de Vic va ser una constant. Encara que hi havia preocupació pel tema i voluntat de solucionar-lo, en aquelles circumstàncies era de mal resoldre, perquè era contradictori haver d'apujar els tributs municipals en un període d'escassetats de tota mena, provocades per la guerra. No obstant això, en la sessió del Ple del 22 de desembre de 1936 s'aprovava una contribució especial per cobrir un crèdit per les despeses originades pel manteniment de serveis de defensa i per donar feina als obrers en atur. Per cobrir els pressupostos, l'Ajuntament de Vic no en va tenir prou amb una contribució especial, i seguint les disposicions de la Generalitat de Catalunya va establir una carta financera municipal, que permetia la creació de nous arbitris. Totes aquestes mesures, però, no va ser suficients, i a finals de l'any 1937 ja hi havia qui parlava sense embuts del fet que l'Ajuntament de Vic estava en bancarrota.²⁵ El consistori vigatà també va intentar de recórrer a l'endeutament, va demanar un préstec d'un milió de pessetes a la Caixa de Pensions per a la Vellesa

25. THORY. «La brújula de la claridad». *Sembrar*, 2 d'octubre de 1937, p. 6.

i l'Estalvi, per tal de poder continuar les obres d'abastament d'aigua de la ciutat. En la sessió del 9 de desembre de 1937, el consistori es queixava de la poca confiança amb l'Ajuntament de Vic de les entitats de crèdit local. La crisi financera era evident, tant, que escanyava en gran mesura les possibilitats d'actuació de l'Ajuntament de Vic.

Epíleg

Per acabar, encara que estrictament s'escapa del marc cronològic marcat pels anys de la Guerra Civil, em sembla important no oblidar algunes de les conseqüències posteriors de tot plegat. Em proposo tractar molt breument com van viure els efectes del seu pas per l'Ajuntament de Vic els tres alcaldes que va tenir la ciutat de Vic entre el 18 juliol de 1936 i el 2 de febrer de 1939. La meua intenció és explicar un resum de la seva biografia durant la postguerra, per tal de donar al lector una perspectiva més personal del tema. La documentació oficial, com són les actes de les sessions plenàries d'un ajuntament que he tingut tant en compte en escriure aquest article, sovint se'ns presenta de forma deshumanitzada, ens fa perdre de vista les persones darrere la retòrica de les frases escrites sobre el paper oficial. De ben segur que les biografies dels alcaldes no són les úniques d'interès, en podríem trobar moltes més, gairebé tantes com éssers humans van viure aquells esdeveniments tan intensos. A l'hora d'elegir unes històries de vida, però, he escollit només els alcaldes, tant pel seu càrrec, que per si sol ja és important, com també perquè representen tres opcions diferenciades de viure la postguerra, tres maneres de fer diferents que també van adoptar altres persones menys significades i més anònimes. Tots ells tenien en comú el fet d'haver sortit derrotats, d'haver perdut més d'una cosa amb tot el que havien viscut durant aquells tres anys de guerra.

Després de caure la ciutat de Vic en mans de les tropes nacionals, el catalanista Manuel Gros i Ragner (Vic, 1896-1962) va poder tornar a la ciutat sense haver-se d'amagar. Durant la dictadura franquista l'alcalde de Vic en el moment d'esclatar la guerra es va desvincular de la política, l'únic càrrec públic que mantenia era el de patró de la Fundació Puig-Porret, perquè segons la voluntat testamentària del fundador d'aquesta entitat benèfica i cultural de la ciutat, entre els seus membres hi havia d'haver l'alcalde de Vic elegit democràticament. Com que durant la dictadura els alcaldes de la ciutat eren nomenats a dit, ell era l'únic que segons el testament podia ocupar aquella plaça. Després de la seva mort, ocorreguda el dia 29 de novembre de 1962, l'Ajuntament de Vic va voler participar en el seu enterament, donant-li un cert caràcter oficial, perquè havia estat alcalde de la ciutat, però la seva família s'hi va negar de totes totes, evitant així donar una mica de legitimitat a un ajuntament dictatorial. Com en els anys de la Guerra Civil, durant la dictadura una part significativa dels catalanistes conservadors havien quedat al marge de l'escena política, el cas de Manuel Gros en seria un exemple ben pròxim. Són d'aquelles persones que van sentir-se desplaçades en temps de la Guerra Civil, però també durant la negra postguerra franquista.

Com altres vigatans, el republicà Marià Serra i Badell (Vic, 1896 - Mèxic DF, 1944) va marxar a l'exili l'hivern de 1939. Amb la consciència neta per la seva

actuació, tenia la il·lusió de poder tornar algun dia a la seva ciutat natal, però va ser un desig que mai no va poder veure acomplert.²⁶ A França es va reunir amb la seva família: la dona, els seus tres fills i una cunyada que vivia amb ells. Tots junts van viure uns tres anys en diverses poblacions franceses, amb grans dificultats i moltes penúries. Amb la Segona Guerra Mundial de rerefons, el govern republicà a l'exili va organitzar l'evacuació de refugiats espanyols cap a Mèxic, un dels pocs països del món que els volia acollir. La família Serra Oms va decidir emigrar cap aquell país centreamericà, amb una de les conegudes expedicions marítimes que hi va haver per traslladar refugiats d'Europa cap a Amèrica. Van sortir del port de Marsella amb el vaixell *Maréchal Lyautey*, i van desembarcar a Casablanca on al cap de pocs dies, per travessar l'Atlàntic en plena guerra mundial, els va recollir el *Nyassa*, un vaixell d'un país neutral com era Portugal. Van arribar al port de Veracruz el 22 de maig de 1942. En aquell nou país d'acollida, Marià Serra i Badell i la seva família van haver de tornar a començar de nou, amb grans esforços per tirar endavant, i van viure situacions desesperades. Igual que a França, va treballar en empreses relacionades amb el ram de la pell, seguint així el seu ofici, ja era propietari d'una petita fàbrica de curtits a Vic. Afectat per un càncer d'estómac, va morir pocs anys després d'arribar a Mèxic, el 3 de novembre de 1944.

La pertinença de Marià Serra i Badell a la maçoneria va ser una de les causes que el van empènyer a prendre el camí de l'exili i a no tornar mai més a un país on els maçons eren durament perseguits. Els maçons, conjuntament amb els que anomenaven «*rojos*» i «*separatistas*», eren una obsessió de Franco, per això no m'estranya gens que algú com ell, que reunia les condicions de maçó, republicà i catalanista, o sigui (en altres paraules) les tres obsessions de Franco juntes, temés la dura repressió del règim dictatorial. A Vic, mentrestant, l'acusaven genèricament sense demostrar-ho de fets en què ell no havia participat i de ser un conspicu inductor al desordre. El prejutjaven sense raó ni cap mena de prova en contra seva, només per haver estat l'alcalde de Vic durant la major part d'aquell conflicte. En un informe sobre Marià Serra i Badell redactat per la Falange de Vic, deien coses com aquesta: «*Tiene que considerarsele partícipe en todos los desmanes ocurridos en esta ciudad, ya que con sus actos y palabras los incitaba*».²⁷ Encara anava més enllà un informe de la Guàrdia Civil, quan deia: «*de su conducta tanto pública como privada se puede decir que fue mala, pues a coro tatarea todo el personal sensato de esta localidad que la mayor parte de los crímenes que en la misma se llegaron a cometer, si bien directamente no los ejecutara o formara parte de sus autores fué el inductor de todos ellos*». El van convertir en un boc expiatori, que amb tanta maldat com intentaven atribuir-li,

26. La seva filla Montserrat Serra i Oms, nascuda l'any 1932 a Vic, però resident a Mèxic DF des dels deu anys, m'ha facilitat informació sobre aquells anys d'exili del seu pare i família.

27. Aquest informe i el que esmento a continuació estan conservats en el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, formen part de l'expedient de responsabilitats polítiques incoat a Marià Serra Badell, que han estat consultats per Esther Farrés Sucarrats. Ella ha estat la primera a citar-los en el seu treball de recerca de doctorat que, amb el títol de *La repressió franquista a Vic 1939-1940*, va presentar a la Universitat Autònoma de Barcelona el 2005.

desacrediten completament les acusacions que li llançaven. Amb la seva actuació pública hi podem estar d'acord o no, però ningú no pot qüestionar que va ser fruit d'una activitat política legítima. És condemnable ficar-se amb la seva vida privada, perquè a part de ser una mentida el que s'intenta insinuar, no és la manera de jutjar una persona per la seva gestió en el consistori municipal. Ja se sap, durant la postguerra era fàcil acusar de tot els vençuts que no podien defensar-se.

Un cas diferent als anteriors és el de Salvador Dordal i Bou (Vic, 1896-1962), el que va ser alcalde els últims mesos de la Guerra Civil. A pesar de l'ocupació militar, ell va decidir quedar-se a Vic.²⁸ Per evitar la fúria venjativa dels vencedors, els primers dies es va amagar a Casa Caritat, al carrer de Sant Pere (el mateix carrer on ell vivia habitualment), protegit per les monges d'aquesta institució benèfica per a nens orfes, a qui ell havia fet de valedor durant la persecució religiosa dels anys anteriors. Passats molt pocs dies es va lliurar a les noves autoritats franquistes, perquè li semblava que havia passat el perill inicial. Va ser condemnat pel delictes d'auxili a rebel·lió a una pena de 30 anys de reclusió i el van enviar a la presó de San Miguel de los Reyes (València). Posteriorment li van commutar la pena per 12 anys de presó, en total però només va estar reclòs uns quatre anys aproximadament, perquè a finals de 1943 va obtenir la llibertat condicional. En sortir de la presó, però, va ser sotmès a desterrament, i no es podia acostar a menys de 250 quilòmetres de la ciutat de Vic. Va viure a Tortosa al voltant d'un any, fins que també va aconseguir que li traguessin la pena de desterrament. Mecànic ajustador de professió, havia treballat tota la vida als tallers Prats de construcció de maquinària, al carrer de Manlleu. Va facilitar el seu retorn a Vic el seu antic amo, un tinent honorari de l'exèrcit, que el va reclamar per tornar a treballar a la seva empresa, on feia d'encarregat d'una secció. Posteriorment es va plantar pel seu compte i va organitzar la seva pròpia empresa, que encara mantenen activa els seus descendents. Havia entrat en política com a regidor electe de la ciutat l'any 1931, la repressió rebuda el va allunyar de la política i els afers públics, per dedicar-se amb força èxit als negocis propis.

28. Per aquesta biografia segueixo fonamentalment les informacions facilitades pel seu fill, Bartomeu Dordal i Riu, nascut l'any 1928, a partir de l'entrevista realitzada a Vic el 21 de març de 2005.